

KUI SUURE
KOORMA TOHIB
RIIK PANNA
PEREKONNALE?

KAS TÕESTI
IGA 5. EESTI
ELANIK ON
OMASTE-
HOOLDAJA?

MILLEKS ON
MÕELDUD LISA-
AASTA PÕHI-
KOOLI JÄREL?

MILLEST
KOOSNEB
EESTI OMASTE-
HOOLDUSE
MAAKERA?

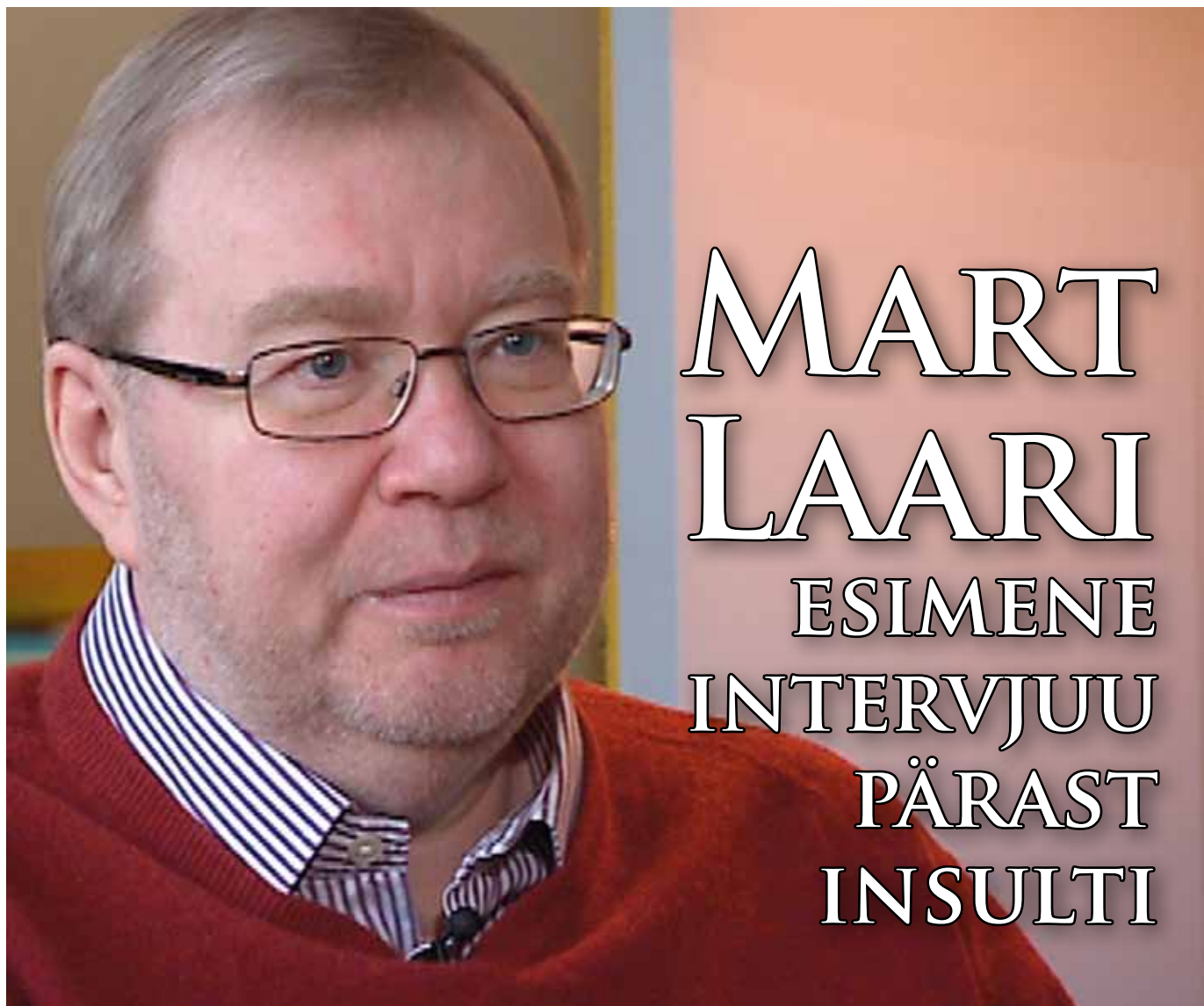
OKTOOBER 2012

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

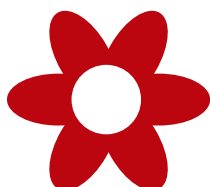
KÖIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 11

MART
LAARI
ESIMENE
INTERVJUU
PÄRAST
INSULTI

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT“

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

KUIDAS PEAKS KOOLID PUUETEGA LAPSI ELUKS ETTE VALMISTAMA?

KAS HOOLDEKODUD ON ÜHE SIHTGRUPI PÄRIS ÄRA UNUSTANUD?

MIKS RIKUB RIIK HOOLDUSÖPPE LASTE VÕRDSET ÕIGUST HARIDUSELE?

TÄHTIS RIIKLIK KÜSIMUS

✿ On põnevad ajad. Ühiskond hakkab järjest enam mõistma, et puuetega inimeste probleemid pole vähemuse, vaid paratamatult enamuse asi. Võib ju mõelda, et puudega inimene nurka visata on kõige odavam, kuid kes vähegi matemaatikat tunneb, võib näppudelgi kokku arvutada, kui palju odavam tuleb see kokkuvõttes ühiskonnale, kui igast inimesest hoolitakse ja luuakse võimalused, et ta saab parimal moel realiseerida oma oskusi ja võimeid.

Eestis on paljud asjad paigast ära. Näiteks on loodud arvamus, et kui raskelt haiget või puudega pereliiget hooldab tema perekond, siis on see odav. Selle töö hind on 19 või 25 eurot kuus. See on summa, mida enamik omavalitsusi maksab pereliikmeist hooldajaile.

Toetuse maksja ei mõtle nii, et kui sama hooldaja, sageli parimas tööeas inimene, käiks edasi tööl, laekuks tema arvelt keskmistki Eesti palka teenides ühiskonnale tervelt 500 eurot kuus makse.

12-aastase sügava puudega Maarja õpetajast ema räägib loo, kuidas tema lapse puhul on „matemaatika” selles, et 200 eurot kuus maksev eritoit, mida riik aga ei rahasta, hoiab lapse seisundi stabiilsena, kuivõrd sellela vajaks tüdruk pidevat ja kallist haiglaravi, mille aga pere saaks haigekassa kulul tasuta.

Sarnaseid näiteid võiks tooma jäädagi. Paratamatult jõuame neid analüüsid selleni, et puuetega inimeste abistamine on riiklikult tähtis küsimus. Siin on palju raha, mida säästa. Säästa mitte selleks, et seda riigieelarves mujale tõsta, vaid selleks, et iga inimestesse investeeritud euro annaks kaudselt tagasi kaks. **Tiina Kangro**, PEATOIMETAJA

JAKSU JA PIKKA IGA EESTI VÄHILIIDULE!

Eesti Vähiühtlähedus tähistas 18. oktoobril oma 20. sünnipäeva hingemineva heategevuskontserdiga Tallinnas Solarise kontserdimajas. Pilgeni täis saalile esinesid Estonia ooperitähed, poplauljad ja noored muusikud ning tantšijad. Liidu suure südamega inimeste järjekindel töö väärib kiitust. Olgu neil palju jaksu ja järgijaid tulevikus!

TALLINNA PUUETEGA INIMESTE KODA SAI 15

Tallinna koja kollane hoone Endla tänaval on alati rahvast ja sagimist täis. 10. oktoobril peeti sünnipäevakonverentsi, kus rõhutati, kui tähtis on sotsiaaltöös kodanikualgatus ja isetegemine. Soovime koja tegusatele eestvõtjatele palju algatusvõimet, julget isemõtet ja avatust ka järgmiseks viieteistkümneks aastaks!

PUUTEPUNKTID

VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE
WWW.VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2012
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

KÄBIDE JA KÄNDUDE PANSIONAAT

EESTI HOOLEKANDESÜSTEEM SEISAB TÄIESTI UUE OLUKORRA EES. PARATAMATULT HAKKAVAD HOOLDEKODUDESSE JÕUDMA PEREKONNAS ÜLES KASVANUD, NÜÜD JUBA KESKEA PIIRIL VAIMUPUUTE JA PSÜÜHILISTE ERIVAJADUSTEGA INIMESSED. KAS SÜSTEEM ON VALMIS NEID VASTU VÕTMA?

Kas keegi üldse teab, kui palju liseid, praegu veel kodus elavaid inimesi vajab erihoolduskohta näiteks 3, 5 või 10 aasta pärast? Praegu iga tahes on juba erihoolduse üldjärjekordki aastatepikkune. Riik astub samme selleks, et luua lisakohti lastekodudes täisealiseks sirgivatele vanemateta puuetega noortele.

Ent hoolduskohtade kättesaadavuse kõrval on muidki probleeme. Kuidas kohaneb terve elu kodus ja omade keskel elanud vaimupuudega inimene ühiseluga hooldekodus? Paljud neist pole ju kollektiivis veel osalenudki. Kas „vette viskamine” nende puhul toimib?

Seni on erihooldekodude nooremassse seltskonda kuuluv uustulnukas olnud valdavalt „riigi laps”, kes juba beebina ära antud ja kelle jaoks ühest asutusest teise kolimine ei pruugi olla nii dramaatiline kogemus. Tõsi, ka hooldekodud on hakanud muutuma kliendisõbralikumaks, kuid samas rütmis kui lastekodud, mõlemas minnakse üle peremajadele jne. Siiski erineb see suuresti elust päris perekonnas.

„Puutepunkti” toimetajana tean dramaatilisi lugusid suureks kasvanud puuetega „lastest”, kes ühel heal päeval säärase elumuutusega silmitsi seistes pole vastu pidanud. On neidki, kelle kestev šokk väljendub veel aastaid apaatsuses, endasse tõmbumises, tervise halvenemises. Mis seal salata, ka enamik hooldekodude töötajaid teab selliseid lugusid rääkida.

Vie keerulise saatusega poja ema Ulvi on läbi elanud ka „lahkumise” plaani. See juhtus pärast keskmise poja Mikko hooldekodusse viimist. Ka pesamuna Jaan-Robert (pildil) ei saa kunagi päris iseseisvaks.

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT”

“Sel ajal, kui sain sünnitraumast vigastatud ajuga tütre emaks, valitses arusaam, et puuetega lapsed antakse ära. Olime need esimesed vastuvoolu ujumised, kes otsustasid lapsed kodus üles kasvatada. Sestpeale on maksnud minu elus ainult tütre huvid ja vajadused. Kõik otsused olen teinud tema healust lähtudes. Peaasi, et ta saaks kasvada kodus! Ja kodu kaitsvate seinte vahel oleme kõik need aastad veetnudki. Nüüd on minu tervis läbi ja jaks otsas. Aga kuidas kohaneb keskealine, terve elu ema hoole all elanud inimene ühiseluga hooldekodus? Eriti kui ta on vaimupuudega ega suuda toimuvat mõistusega analüüsida. Või kuidas lepin mina teadmise, et mu mitmekümne aasta pikkune võitlus lõppes siiski läbikukkumisega? **39-aastase sügava liitpuudega tütre ema**”

Kindlasti oleks üks lahendus see, kui vaimupuudega laste ja noorte elu oleks juba vanemate kodu aastail kirevam, avatum ja osalusvõimaste kaudu rohkem tavaühiskonda integreeritud. Kindlasti oleks abi sellest, kui hooldekodude töökord oleks paindlikum, lähtuks rohkem klientide eripäradest ja vajadustest. Et saaks vähehaaval sealset elustiili harjutada, maksmata puudutud aja eest täishinda. Et saaks vajadusel mõneks ajaks kaasa võtta ema või mõne teise lähedase jne.

Võiks aga mõelda ka hoopis uut tüüpi hooldusasutuste loomisele,

kuhu võiksidki üheskoos hooldusele tulla puuetega täiskasvanud ja nende eakad emad-isad, kelle eluõhtu rasket last kasvatades kätte jõudnud ning kes saaksid selle veeta oma armastatud järeltulija läheduses ka siis, kui nad enam tema eest hoolitseta ei suuda.

Pelgate, et niisugused käbide-kändude tüüpi hooldekodud läheksid kalliks? Võib-olla hoopis vastupidi, sest mõlema poole vaimne tervis oleks paremas olukorras ja elupõliste „elukaaslaste” vastastikune hool hoiaks kokku ehk mõnegi personaalitöö tunni. **Anne Lill**

MART LAAR: PEAB ÕPPIMA, KUI PALJU ME TEGELIKULT TEISTEST SÕLTUME

“PILDID LAARIST RATASTOOLIS, MIDA KEEGI TEINE LÜKKAB, ON KÜLL JUBA MINEVIK. EKS SEE ON KA SEE, MILLE POOLE ON JU KOGU SELLE TÖÖGA PÜRITUD.

“SIHAMAANI ON MINU ELU TÕEPOOLEST OLNUD SELLINE, ET KÕIK SÕLTUVAD SINUST, AGA SINA EI SÕLTU JUSTNAGU KELLESTKI. NÜÜD SAAN ARU, ET SÕLTUD IKKA KÜLL.

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT“

KAHEKORDSET EESTI PEAMINISTRIT, MITMEKORDSET PARLAMENDISAADIKUT JA VEEL KAHEKSA KUU EEST KAITSEMINISTRI AMETIS OLNUD STAAŽIKAT POLIITIKUT MART LAARI (52) TABAS INSULT LÄINUD KEVADTALVEL, 18. VEEBRUARIL. SÕBRA SÜNNIPÄEVALT KIIRABIGA REANIMATSIOONIOSAKONDA SATTUMISELE JÄRGNESID NÄDALAD KOOMAS, SIIS ÕNNEKS PARANEMINE JA TAASTUSRAVI, MIS ON KESTNUD ÜLE POOLE AASTA. MART LAARIGA VESTLES KAIDOR KAHAR.

Mul on väga hea meel, et olite nõus andma oma esimese haigustamisjärgse intervjuu just „Puutepunktile“. Kuidas tervis praegu on?

Eks pärast sellist elamust on tervis ikka seisis, et tasub soovida head tervist! Taastumine võtab loomulikult kaua aega.

Nimetate seda elamuseks – ootamatult optimistlik lähenemine.

Praegu on, jah, olukord juba optimistlikum. Kui insult parasjagu käes oli, siis ma nii optimistlik polnud. Aga olen õnnelik, et saan seda intervjuud anda, olen õnnelik, et olen igapidi olemas. See löök ja haigus ise on olnud tõsised, kellelegi teisele midagi sellist soovida ei tahaks. Küllap olen paljudele tuttavatele hoiatav märk, et oma tervise jaoks tuleks mõningaid toiminguid ette võtta enne, kui päris häda käes.

Mida te sel saatuslikul 18. veebruaril juhtunust ise üldse mäletate?

Päev oli täiesti tavaline ja kuna mu mälu on alles, siis on päev ka üsna hästi meeles hetkeni, mil mind viidi kiirabisse. Kõige hullem ongi insuldi juures see, et ega haiguse tulekust aru ei saa. Insult on järsku lihtsalt kohal ja minuga läks samu-

ti – ilma igasuguse hoiatuseta. Ei mingeid tundmusi, valusid, peavalusid ega midagi muud! Oleks veel päev olnud täis teravaid kohtumisi või elamusi, aga ei, vastupidi, hea ja rahulik päev oli. Öhtul käisin külas toredatel inimestel, pidasime sünnipäeva ja sealt mind ära viidigi. See oli muidugi hea, et olin sel hetkel sõprade juures, kes kohe kiirabi kutsusid, ja arstid said kiiresti askeldama hakata. Muidu oleks võinud tunduvalt hullemini minna, sest kiirus on nendes asjades oluline. Aga Eesti meditsiin töötas sel hetkel küll igati korralikult.

Millal ise aru saite, et asi on ikka väga tõsine?

See käis suhteliselt kiiresti, ega seal pikka arutamist ei olnud. Kui vasak pool ära kadus, sain kohe aru, et midagi hullu on lahti, ning kuna mu abikaasa on ikkagi arst ja seal seltskonnas oli veel paar meedikut, siis nemad said kohe aru, mis toimub ning „äkki siiski läheb mööda“ tunnet ei saanud tekkida. Kohe helistati kiirabi välja, abi saabus kiiresti ja nii ta läks. Eks see oligi üsna otsustav. Ning etteheiteid võib teha ainult iseendale, et usaldasin enesetunnet ega mõõtnud vererõhku. Aga vererõhku tuleb kindlasti jälgida.

Saan aru, et teil on olnud vere-rõhuga probleeme varemgi?

Minu jaoks ei tundunud probleem eriti olevatki, aga ju ma mõtlesin, et olen ettevaatlik, ja enda meelest selles suunas ka tegutsesin. Kuid mingeid suuri muudatusi ma oma elus tõesti ei teinud. Eks oleks pidanud vererõhku palju rohkem mõõtma, nii nagu paljud inimesed mulle soovitasid. Ja nagu ma ise praegu teistele soovitan: mõõtke, tasub ära!

Insuldist toibudes tekkis teil kopsupõletik, mis tegi olukorra vahepeal üsna dramaatiliseks.

See tegi asja väga dramaatiliseks. Mind tabasid kõikvõimalikud haigused üksteise järel ja vahepeal mitu korraga, see oligi kõige hullem. Insuldist võib üsna kiiresti välja tulla, aga kui muud haigused ka kallale tulevad, on asi päris halb. Mulle tuli kalli kallale kõik mis võimalik, alates kopsupõletikust ja keskkõrvapõletikust ja muust. Lõpuks on nagu vana autoga: satud parandusse ja siis otsitakse kõik vead välja ja parandatakse ära. Nii et nüüd olen ka mina seesugune täiesti äraparandatud variant.

Intensiivravi palatis olite seitse nädalat, kuni 13. aprillini. Kas surmahirm ka vahetevahel kimbutas?

Surmahirmu ei jõudnud tundagi, pauk käis nii kiiresti. Ja kui oligi põhjust tunda, sel raskel tüsistuste ajal, ega ma siis ise ei teadnud, mis olukorras olen, ja otsest hirmu ei tundnud.

Tüsistuste ravi ajal ei saanud te vahepeal rääkida. Olete tuntud kui suurepärase kõnemees, teie sõnal on kaalu. Mida tähendas teie jaoks võimetuse kõnelda? Kuidas läks sellega leppimine?

See periood ei kestnud õnneks liiga kaua ja eks see insuldist toibumise algus oligi minu jaoks üks tume laik. Mida täpselt tunnend, mõtled või tajud ... ja probleem, et ei saa end väljendada, on iseküsimus. Aga jah, kui juba mõistus on täiesti tagasi, aga ei saa rääkida, on see ikka päris hull olukord. Õnneks minul see aeg pikalt ei kestnud.

“KUI MA NÜÜD MÕTLEN – KÕIK NEED, KELLEGA KOOS MA KUNAGI POLIITIKASSE TULIN, ON JU LÄINUD. OSA NEIST ON SURNUD, OSA TAGASI TÕMBUNUD JA RÕÕMSALT OLEMAS. EKS SEE ON ENDALEGI MÄRGUANNE, ET AITAB NÜÜD KÜLL!

Teil vedas seega, et mõistus oli kogu aeg selge?

Ma päris nii ei väida, olid ikka hämarad perioodid ka. Ega seal haiglavoodis täpselt aru ei saagi, aeg kaotab kindla ilme. Päevi selles olukorras ei loe. Mitu päeva möödab või mis päev on ... alles kui lõplikult endasse tagasi tulla, hakkab kõik tavarütmis taastuma. Et mis päev täna on ja mis päev homme on jne.

Päev, mil saite viimaks Tartusse taastusravile minna, oli teie jaoks küllap üks väga õnnelik päev?

Jah. See esimene ja kõige raskem periood oli sellega läbi saanud. Sest kui olla rohtusid täis topitud ja üks ravi järgneb teisele, pole taastusraviks lootustki. Minu jaoks oli see esimene haiglaperiood n-ö vaikne periood, siis oli tähtis jõuda selgusele selles, mis üldse edasi saab. Taastusravil tulid juba hoopis teised sihid ja eesmärgid.

Eks taastumine taastusravist alguse saigi. Kõigepealt õpid korralikult istuma, siis teed esimesed sammud, vaatad, mille najal saad parasjagu astuda, ja siis hakkavad need tugipunktid, mille najal sa käia üritad, järjest ära langema. Tempo on aeglane ning see kõik võtab hirmus

palju aega. Elu on tõsine ja haigus on tõsine, midagi pole parata, nii ta läheb. Kui endal jätkub visadust, siis ta läheb! Seda tahtejõudu ja visadust ma sooviksin kõigile, kes sarnases seisus. Minul oli Tartus hea, sest pere sai juures olla. Meil ongi niimoodi välja kujunenud, et enamik perest on Tartusse koondunud, naine ja lapsed olid lähedal ja kõik oli palju lihtsam.

Mis siiski on selles pikas taastumises tähtsaim? Kas professionaalne abi, lähedaste toetus, enda tahtejõud?

Kõik kolm. Professionaalne abi on eeldus, et üldse elus oled, see on kõige esimene asi. Ja siis hakkad tasapisi õppima, kuidas ennast püsti ajada, korralikult tõusta, seista jne. Pere on äärmiselt tähtis ja mida rohkem ta on ravis kaasatud, seda parem. See patsient on õnnelik, kellel saab pere nii palju juures olla, nagu minul oli. See aitab kindlasti paljudes asjades kaasa. Tahtejõud on samuti ääretult oluline – kui see ära kaob, ei tule midagi välja. Kõik on ikkagi suhteliselt keeruline, peab ikka ja jälle proovima ja proovima, kuni viimaks hakkab asi minema. Läheb vaja kanget visadust, et mitte kõike põrgusse saata: mida ma siin

ikkaga proovin, nagunii ei tule midagi välja! Ja samas on pere jaoks tahtejõu säilitamine väga-väga oluline.

Kuidas ikkagi tahtejõudu säilitada?

Eks tahe päris terveks saada ongi olnud peamine, mis tagant tõukab. Teiseks pere toetus, pereliikmete oskus anda usku, et läheb paremaks, ja tegelikult tunnen ju ise ka, et lähebki. Mis seal salata, veel mõni aeg tagasi ei oleks ma suutnud üle 15–20 minuti järjest istuda ja rääkida nagu praegu siin. Lihtsalt väsimus tuli peale ja nõrkus oli sees, aga nüüd pole see enam probleem. Ja eneseväljendusvõimalused on samuti üha suuremad. Mis on hea – mõistus ja mälu on korras ja mõtted on olemas. Nii et sellega on korras ja teistelt inimestelt saan pildi mujal toimuva kohta. See on mul õnneks kogu aeg olemas olnud, sõbrad-tuttavad on pidevalt minu ümber olnud, see on olnud väga suur abi ja toetus.

Teie abikaasa on oma töö tõttu kokku puutunud väga paljude insuldist taastuvate patsientidega. Missugune roll oli tal teie taastusravis?

Abikaasa roll oli tohtu, seda ei

ole võimalik kuidagi üle hinnata. Ma kahtlen väga, kas oleksin praeguses seisus ilma tema abita. Tegelikult võin ikka päris kindlalt öelda, et ilmselt mitte. Meditsiini poolelt võib öelda, et ta on neid patsiente tõepoolest palju näinud, aga tema töö nendega on käinud natuke teise poole pealt, mida mina pole pidanud läbi elama. See on see, et oled mõistuse poolest meditsiiniliselt küll terve, aga sõnad ei tule välja, rääkimine ja kirjutamine on takistatud – abikaasa on ravinud nimelt afaasiaga inimesi. Ja ma võin ainult heameelt tunda, et minul pole seda probleemi olnud. Aga abikaasa on näinud oma töös insuldist tervenemise lugusid piisavalt palju, et teada – tervenemine võtab aega. See võib võtta tohutult aega, aga ühel päeval see ikkagi tuleb.

Kirjeldaksite ehk oma praegust seisundit, millega saate hakkama, millega mitte? Millega kõige rohkem vaeva näete?

Näen vaeva sellega, et igale poole jõuda, see on kõige vaearikkam tegevus.

Käimine?

Jah, see kõige labasem käimine!

Eks ta edeneb, aga tahaks alati rohkem. Käimine ja kõik sellega seotu ehk igasugune liikumine on kõige suurem probleem. Mõistuse poolest ei ole takistusi.

Kui palju teie vasak käsi töötab?

Probleem on selles, et terve vasak pool on ametlikult justnagu halvatud ning see on omamoodi imekspandav, et vasak käsi ikkagi liigub ega näe eriti halvatud välja. Aga eks toimevõime on vasakul käel kindlasti nõrgem kui paremal.

Kas vajate kodus igapäevast tuge 24 tundi ööpäevas?

24 tundi vast mitte, aga parem on mul natukene ikka silm peal hoida, et ma kuskile ootamatult ära ei vajuks, ei komistaks ega kukuks. See risk on siiaaani olemas ja eks pere teab seda.

Kas nõobid-paelad saate ikka ise kinni?

Kingapaelte kinnipanek on võimalik, aga raskendatud. Eks pean end ise riidesse panema, see on ka hea peenmotoorika tegevusteraapia harjutus. Saab hakkama.

Kas ratastoolist olete nüüd lõpli-

MART LAAR

- Sündinud 22. aprillil 1960 Viljandis.
- Lõpetanud kunstikallakuga Tallinna 46. keskkooli (1978) ja Tartu ülikooli ajaloo erialal (1983, *cum laude*).
- 1995. aastal kaitses Tartu ülikoolis magistri- ja 2005. aastal doktorikraadi filosoofia alal.

Töökäik

- Ajaloõpetaja Tallinna 24. keskkoolis 1983–1986.
- ENSV kultuuriministeeriumis muinsuskaitseameti osakonnajuhataja 1986–1990.
- ENSV Ülemnõukogu liige 1990–1992.
- Saadik 7. riigikogus (1992), 8. riigikogus (1995–1999), 9. riigikogus (1999 ja 2002–2003), 10. riigikogus (2003–2007), 11. riigikogus (2007–2011), 12. riigikogus (2011 ja alates 2012 suvest).
- Eesti peaminister aastatel 1992–1994 ja 1999–2002.
- Eesti kaitseminister 2011. aasta aprillist 2012. aasta maini (alates 19. veebruarist haiguslehel).
- Isamaa ja Res Publica Liidu liige, fraktsiooni esimees 2007–2012.

Tunnustused

- Pälvinud pressisõbra preemia (1994), Henrik Visnapuu kirjandusauhinna (1997), Kaitseväge teenetemärgi (1998), Kaitseväe teeneteristi (1999), Relvastatud Vastupanu teeneteristi (1999), Püha Mauritiuse ja Püha Laatsaruse ühendatud ordu suurristi (2000), Riigivapi II klassi teenetemärgi (2001), pressivaenlase nimetuse, Prantsusmaa, Malta ja Saksa suure teeneteristi, Püha Andrease risti, Kaitseväge eriteenete risti (2005) ning Milton Friedmani auhinna vabaduse edendamise eest (2006).
- 6. klassi õpilasena võitis ülemaailmsel laste joonistuste võistlusel peaauhinna jäähokiteemalise pildiga.

kult lahti rabelenud?

Ratastool on mugav ja kindel, üldiselt liigun ringi nii invakepi kui ka ratastooliga. Aga pildid Laarist ratastoolis, mida keegi teine lükkab, on küll juba minevik. Eks see on ka see, mille poole on ju kogu selle tööga püritud.

Kuivõrd olete taastusravi ajal olnud kursis oma tööasjadega?

Oi, täielikult! Erakonnakaaslaste ja kolleegid on mul ju kogu aeg külas käinud, nii et uudistega olen kursis. Kaitseväge juhatajaga olen tihedalt suhelnud, seal mingeid puudujääke pole.

Aga tööd otseses mõttes ei ole pidanud tegema – kõnedele vastama, nõustama?

Selle jaoks on olemas internet. Eks seda on ka tehtud, ka videoesinemisi. Tänapäeva tehnika võimaldab ju igasuguseid asju teha ilma kohale minemata. Ja eks neid on juba tehtud, siin suuri tõkkeid ees pole.

Enne insulti olite tippjuht. Siis ootamatult leidsite end olukorras, kus te mitte ei juhi, vaid sõltute teistest inimestest. Kuidas te oma hinges seesuguse suure muutusega toime tulite?

Ühtpidi on see uus olukord, sest ma pole kunagi varem haige olnud. Kindlasti on see väga väärt elukogemus, inimene peab õppima seda, kui palju ta tegelikult teistest sõltub. Siisamaani on elu tõepoolest olnud selline, et kõik sõltuvad sinust, aga sina ei sõltu justnagu kellestki. Nüüd saan aru, et sõltud ikka küll. Eluvaade on pärast seda kahtlemata teistsugune.

Milline?

Alandlikum, palju alandlikum. Aga nende töökohtade pärast ... eks neid langusi ole olnud nii palju, et see pole probleem. Töökoht või positsioon – need tulevad ja lähevad. Aga kui saad olla kellelegi abiks, nõuga kas või, et miski läheks just nii, nagu tahaksid, sa võid aidata inimesi, kes viitsivad sind kuulata, see on tähtis. Ja neid inimesi õnneks

samuti on. Nende kaudu saab teha asju nii, nagu tahaks teha.

Kui aega saaks tagasi keerata, kas teeksite midagi oma elus teisiti, et oma tervist säästa?

Kindlasti võtaksin oma tervist tõsisemalt ja oleksin enda suhtes kontrollivam. Ehk siis hoiaksin rohkem sedasama instrumenti, mis mul käes on – oma keha, suhtusin temasse hellelalt. Tegelikult olen oma keha 20 aastat ainult kiusanud ja tagant sundinud. Ja pole tema heaks kunagi midagi teinud.

Mõned arstid väidavad, et infarkt ja insuldid ja üldse halb tervis on inimese enda süü ja selle tagajärjed on ebaõiglane koormus meditsiinisüsteemile. Mida teie asjast arvate?

Eks see mingil määral on kindlasti enda süü ja minu juhtumi puhul ka mu enda süü, olen nõus. Kui oleks teinud üht-teist teisiti, oleks võinud seda ära hoida. Ja ainukene, mis selles juhtumis kasulik on: olen teistele väike hoiatus, et mõningaid asju elus tuleb silmas pidada. Selline elupõletamine, mis on minu puhul juba väga pikka aega kestnud – mitte selles mõttes, et elukombed oleksid halvad, et jooks, laaberdaks või suitsetaks –, nimelt poliitiku töö on üks selline eluviis, mis ei ole, pehmelt öeldes, kaugelki tervislik. Kui ma nüüd mõtlen – kõik need, kellega

koos ma kunagi poliitikasse tulin, on ju läinud. Osa neist on surnud, osa tagasi tõmbunud ja rõõmsalt olemas ja eks see on endalegi kiire märguanne, et aitab nüüd küll! Nagu ma ütlesin, peaks inimene endasse hellelalt suhtuma. Ega ma seda siiani küll teinud ei ole.

Poliitikuna olete olnud nende otsuste juures, mis on mõjutanud erivajadustega inimeste elu. Kas pilt puuetega inimeste elust ja võimalustest on nüüd, seestpoolt vaadates teine?

Ma ei ütleks. Erivajadustega inimesi on tutvusringkonnas piisavalt palju, nüüd on reaalsed probleemid endal ka. Mis mind aga ikkagi positiivses mõttes hämmastab, on see varustuse hulk ja tase, mis Eestis olemas on. Selles suhtes on hea tunne, et olukord on parem, kui mõned inimesed julgevad mõelda, ja häbeneb, pole küll midagi. Aga kui häbeneb, siis on siiski mõned asjad, mida ma aga ka juba ette teadsin, näiteks hooldustöötajate niru sissetulek. See kogu süsteemile kindlasti au ei tee.

Teie plaanid edaspidiseks? Insult on ilmselt teie elu väga põhjalikult muutnud.

Eks üritasin hakata elu muutma juba enne insulti, haigus viis selle otsustavalt lõpule. Mõned pikalt kavandatud asjad saavad teoks, kas või raamatud, mida olen taht-

“HOIAKSIN ROHKEM SEDASAMA INSTRUMENTI, MIS MUL KÄES ON – OMA KEHA. OLEN OMA KEHA 20 AASTAT AINULT KIUSANUD JA TAGANT SUNDINUD. JA POLE TEMA HEAKS KUNAGI MIDAGI TEINUD.

nud kirjutada, on juba ette valmistatud. See on üsna tore. Kõigepealt on oodata üht ilusat lahinguraamatut, mis peaks ilmuma juba selle aasta sees. Järgmiseks „Sinimägede“ kordustrukk, kolmas juba. Mõtlesin teha selle parandustega ja põhjalikuma. Ka see peaks aasta lõpus väljas olema. Lisaks mõned lood Loomingule ja teistele ajakirjadele. Ning üks raamat peaks kohe järgmise aasta alguses ilmuma, millal täpselt, sõltub kirjastusest.

Nii et haiguse tõttu saate nüüd rohkem tegeleda asjadega, mida tegelikult armastate, ning teil pole põhjust olla õnnetu, et insult harjumuspärase elu katkestas?

Seda küll, mul on ainult kahju, et panen teistele inimestele koorma peale. Eks perele on see ränk koormus, kogu see vaimne koormus ja füüsiline koormus sinna otsa. Muidu pole ma kuidagi kahetsev või õnnetu, vaid pigem just oma unistusi realiseeriv. Ja see on igale inimesele hea tunne. Iga inimene peab leidma igast olukorrast, mis võib olla väga halb, iva, mis on just see, mis teda tugevamaks ja õnnelikumaks teeb.

Ilmselt oleksid paljud inimesed minu peale pahased, kui jätkaksin selle küsimata: kas teete comeback'i poliitikasse?

Minu tulekuid ja minekuid poliit-

tikas ei jõua keegi üles lugeda, mul polegi kuskile *comeback*'i teha, ma olen kogu aeg olemas ja selles suhtes ei toimu midagi dramaatilist ka nüüd, päris kindlasti. Ei ole ma poliitikast praegugi kadunud ja ei kavatsen kaduda. Ja ei kao ka.

Kui palju praegu igapäevaselt oma tervise taastamisega tegelete?

No mitte just iga päev, aga arstid on ette näinud taastusravi, käin kõndimas jne. Teen iseseisvalt võimlemisharjutusi ja pärast esialgseid ebaõnnestunud katseid suudan nüüd ratta peal vändata, see ongi see põhiline rutiin. Et olla ühelt poolt kehaliselt vormis, ja teiseks muidugi vaimne pool, see on minu jaoks just see mõnu, milleks varem aega ei olnud. Pluss veel poliitika. Ma ei tea, kas elan Toompeale liiga lähedal või milles asi, aga külalisi käib kogu aeg. Nii et tuleb tegeleda.

Mida ütlete inimestele, kes tavatsevad harrastada samasugust eluviisi, täpsemini ületöötamist, nagu teie varem?

Õnneks neid ei ole väga palju, kes harrastaks päris samasugust elustiili. Aga neile ma loomulikult ütleksin, et jätke järele ja kähku! Kuid neil, kes lihtsalt rabavad palju, tasub jälgida tervisenäitajaid ja mitte usaldada ainult oma sisetunnet. See on peamine: usaldada arste. See on nõuanne, mida võiksin ja tahaksin inimestele anda.

Aga kui juhtub siiski, et tervis veab alt või juhtub mõni muu õnnetus, siis ei tohi usku kaotada ja alati tuleb omada piisavalt tahtejõudu, et ükskõik mis olukorras välja tulla.

Just see on eeldus, et ikkagi midagi üles ehitada või korda saata. „Puutepunkti“ saate arvukad lood on ka sellele kinnituseks.

Aitäh selle pika ja avameelse intervjuu eest. Soovime teilegi jätkuvalt jõudu, tugevat tahtejõudu ja head tervist.

Aitäh, seda kõike läheb vaja!

Intervjuu on salvestatud
1. oktoobril 2012

„OMASTEHOOLDUS – HOOLEKANDE PROOVIKIVI”

TÄNAVUNE HOOLEKANDE AASTAKONVERENTS TOIMUB 25. OKTOOBRI TARTUS TAS-KU KESKUSES. HOOLIMATA SELLEST, ET KORRALDAJAD VAHETASID ETTEKANNE-TE SAALI SUUREMA VASTU, SAID KÕIK KOHAD TÄIS JUBA NÄDAL TAGASI.

Ligi kahesaja osavõtjaga mõttetalguid tulevad külastama omavalitsuste juhid ja sotsiaaltöötajad, hooleasutuste töötajad, tudengid-õppejõud, riigikogu liikmed ning põhilised asjaosalised – omastehooldajad üle Eesti.

Teemadest on arutluse all

- poliitilised, õiguslikud ja inimlikud valikud omastehoolduses,
- vastutuse jagamine omavalitsuse, teenusepakkuja ja kliendi vahel,

- arengud ja probleemid hoolekodudega,
- omastehoolduse arengukava koostamine.

Üles astuvad Tartu abilinnapea Jüri Kõre, juristid Ave Henberg ja Kärt Muller, Vahur Keldrima Tallinna sotsiaal- ja tervishoiuametist, Koeru hoolekeskuse juhataja Rünno Lass, Helle Känd Tartu Maarja tugikeskusest, EELK Tallinna praost Jaan Tammsalu, MTÜ Eesti Omastehooldus juht Helle Lepik jt. Konverentsipäeva juhivad ajakirjanik ja „Puutepunkti” peatoimetaja Tiina Kangro. Kaasa saavad rääkida kõik, kes soovivad. Kelleni mikrofoni ei jõua, võib oma mõtted jätta postkasti.

Konverentsi lõpus fikseeritakse seisukohad lahendamist vajavate probleemide kohta.

EESTI OMASTEHOOLDAJAD – KES NEED ON JA KUI PALJU NEID ON?

KÕRVALLEHEKÜLJEL SAAB ÜLEVAATE, KUI PALJU ON EESTIS PUUETEGA LAPSI, TÖÖEALISI INIMESI JA PENSIONIVANUSES EAKAID, KES ELAVAD KODUS OMA SUGULASTE HOOLE ALL JA VAJAVAD PEREKONNALT HOOLDUST.

Kui eeldada, et iga abivajajaga on seotud kaks omastehoolajat, saame teada, et pideva hoolduskohustusega on koormatud vähemalt 200 000 inimest – iga viies täiskasvanu.

Puuetega lapsed (0–17 aastat)

- Kokku 9374 last, neist sügava ja raske puudega 5800, keskmise puudega 3574.
- Lastekodus elab neist 512 (5,7%).
- Perekonna hoole all elab 8862 last, neist 5400 on raske ja sügava puudega.
- Omastehooldamise on haaratud vähemalt 16 000 – 17 000 pereliiget.
- Neist 1077 on vormistatud oma laste hooldajaks. Need on enamasti emad, kes saavad selle töö kompenseerimiseks kuus 19–100 eurot hooldajatoetust (sõltuvalt omavalitsusest).

Kommentaari:

Laste hooldajad on enamasti parimas tööeas lapsevanemad. Tihti langeb suurim koormus just emale, kes sageli jääb eemale ka tööelust. Selle tõttu on häiritud osavõtt ühiskonnale, kannatab sissetulek, sageli ka peresuhted. Üllirasketel juhtudel, kus sotsiaalabi ja tugiteenused pole tagatud, võib löögi alla sattuda pereliikmete tervis. Hooldamises on tihti kaasatud vanavanemad ja teised sugulased, osa koormust võib langeda ka pere teistele lastele.

Tööealised puuetega inimesed (18–64 aastat)

- Kokku 54 630 inimest, neist 29 000 sügava ja raske puudega, 25 630 keskmise puudega (nemad saavad endaga eeldatavasti ise hakkama).
- Hoolekodus elab neist 3130 (5,7%):

 - Erihoolekodus 1939
 - Kogukonnas elamise teenusel 106
 - Tavalises hoolekodus 1085 (rasketes haigustes ja puuetega inimesed, kel ei ole psüühikahäireid)

- Perekonna hoole all elab ligi 25 000 raske ja sügava puudega inimest.
- Omastehooldamise on seega haaratud vähemalt 50 000 pereliiget.
- Neist umbes 3000 on vormistatud oma pere liikme hooldajaks, saades selle töö eest paar-teist või paarkümmend eurot hooldajatoetust.

Kommentaari:

Ligi pool neist raske ja sügava puudega inimestest on invaliidid juba lapseeas, enamik neist on vanuses kuni 40 aastat, sest enne seda anti rasketes puuetega sündinud lapsed tavaliselt lastekodusse. Nende hulgas on vaimupuuetes, psüühikahäirete, toimetulekut takistavate liikumis- ja liitpuuetega inimesi. Nende seas on ka elu jooksul traumade ja haigestumiste tõttu invaliidistunud inimesi, kelle hooldamise koormus langeb perekonnale kas pikema taastumisperioodi vältel või kestvalt. Omaette grupi moodustavad 50-ndates abikaasad või vanemad, kes vajavad hooldust insuldi, vähki haigestumise jm tõsiste haigestumiste järel. Omastehooldajaks on keskeas või juba eakad emad-isad, abikaasad, täisealised lapsed, õed-vennad, kellel häirub rasketel juhtudel töötamine, ülekoormuse korral kannatavad tervis ja elukvaliteet.

Eakad (vähemalt 64 aastat)

- Kokku 230 250 inimest, neist puudega 75 200.
- Hoolekodus elab 5208 (2,3%).
- Regulaarset kõrvalabi või hooldust kodus vajab ligi 70 000 eakat, neist vähemalt 30 000 igapäevaselt.
- Omastehooldamise on seega haaratud regulaarselt vähemalt 140 000, pidevalt umbkaudu 60 000 inimest.
- 10 000 eakale on vormistatud ametlik hooldaja, kellest ligi pool on pereliikmed ja pool lihtsalt tuttavad inimesed.

Kommentaari:

Uuringute tulemuste andmeil vajab haiguse või puude tõttu regulaarset kõrvalabi või hooldust kodus elavatest üle 60-aastastest inimestest 16%, üle 70-aastastest 23% ja üle 80-aastastest 34%. Umbes 30 000 eakat saab regulaarset abi ja hooldust abikaasalt, 22 000 lastelt ja ligi 10 000 muudelt sugulastelt. 5400 eakat ehk 8% on hooldustöötajate hoole all.

Ainuüksi Alzheimeri diagnoosiga käis möödunud aastal arsti konsultatsioonil ligi 15 000 eakat. Umbes pool kodus elavatest abivajadusega eakatest on abikaasa, kolmandik laste hoole all. Eakale abikaasale võib see rasketel juhtudel kaasa tuua suure ülekoormuse, lastele topeltkoormuse kas füüsilises või rahalises mõttes, või ka tööturul väljalangemise. Eakate hooldajaks võivad harvemal juhtudel olla ka lapselapsed, kellele mõjud on samad.

ALLIKAD: STATISTIKAAMET, SOTSIAALMINISTEERIUM (1. JAANUAR 2012 / DETSEMBER 2011)

Omastehooldajaid varitsevad ohud

Töötamine löögi all
Konkurentsivõime langus tööturul, töökaotus

Majanduslik kitsikus
Sissetulekud vähenevad, hooldatavaga seotud kulud vajavad katmist

Oht tervisele
Üleväsimus, puhkeaja puudumine, vaimne stress, füüsilise ülekoormus (näiteks hooldatava tõstmisest)

Elukvaliteet ohus
Ühiskondlikus ja kultuurielus osalemine piiratud, rahalised võimalused piiratud, peresuhted võivad kannatada

HEAD AJAKIRJA LUGEJAD, KALLID KONVERENTSIL OSALEJAD!

Tartu linnavalitsuse sotsiaalabi osakond on koos heade kolleegide ja koostööpartneritega Tallinna sotsiaaltöö keskusest aastaid korraldanud sotsiaalhoolekande aastakonverentse, kus käsitletakse hoolekande päevakajalisi teemasid.

Valisime tänavuse aastakonverentsi teemaks omastehoolduse, sest omaste hooldamise probleemide lahendamise leidmine on hoolekandespetsialistide jaoks lakmuspaber, mis näitab, kui tugevad me oleme homme.

Tavaline on olukord, kus keskeas pereliikmed on kahekordse hoolduskoormuse täitjad, hooldades samal ajal alaealisi lapsi, enda või abikaasa vanemaid, ning töötades. Tartu abilinnapea Jüri Kõre sõnul on omastehoolduses vaja saavutada maksimaalne professionaalsus ning seda saab teha vaid hooldajate, pereliikmete ja spetsialistide omavalitsuse koostöö kaudu.

Kui paljudes hoolekande valdkondades on riigi, omavalitsuse ja kolmanda sektori tasandil olemas küllaldaselt teenuseid või vähemalt on ettekujutus probleemide lahendamise viisidest, siis omastehooldus on jäänud vaeslapse ossa. Lahendamise mitteotsimine on suurendanud oluliselt ebavõrdsust ühiskonnas – hooldatavate, omastehooldajate ja ka omavalitsuste vahel.

Tartus tahame olla selles temaatikas eestvedajad. Tahaksime, et meiega koos sammuks kogu Eesti.

Konverentsi korraldustoimkonna nimel
Sirli Peterson, Indrek Sooniste ja Indrek Rohtla

MILLEST KOOSNEB EESTI OMASTEHOOLDUSE MAAKERA?

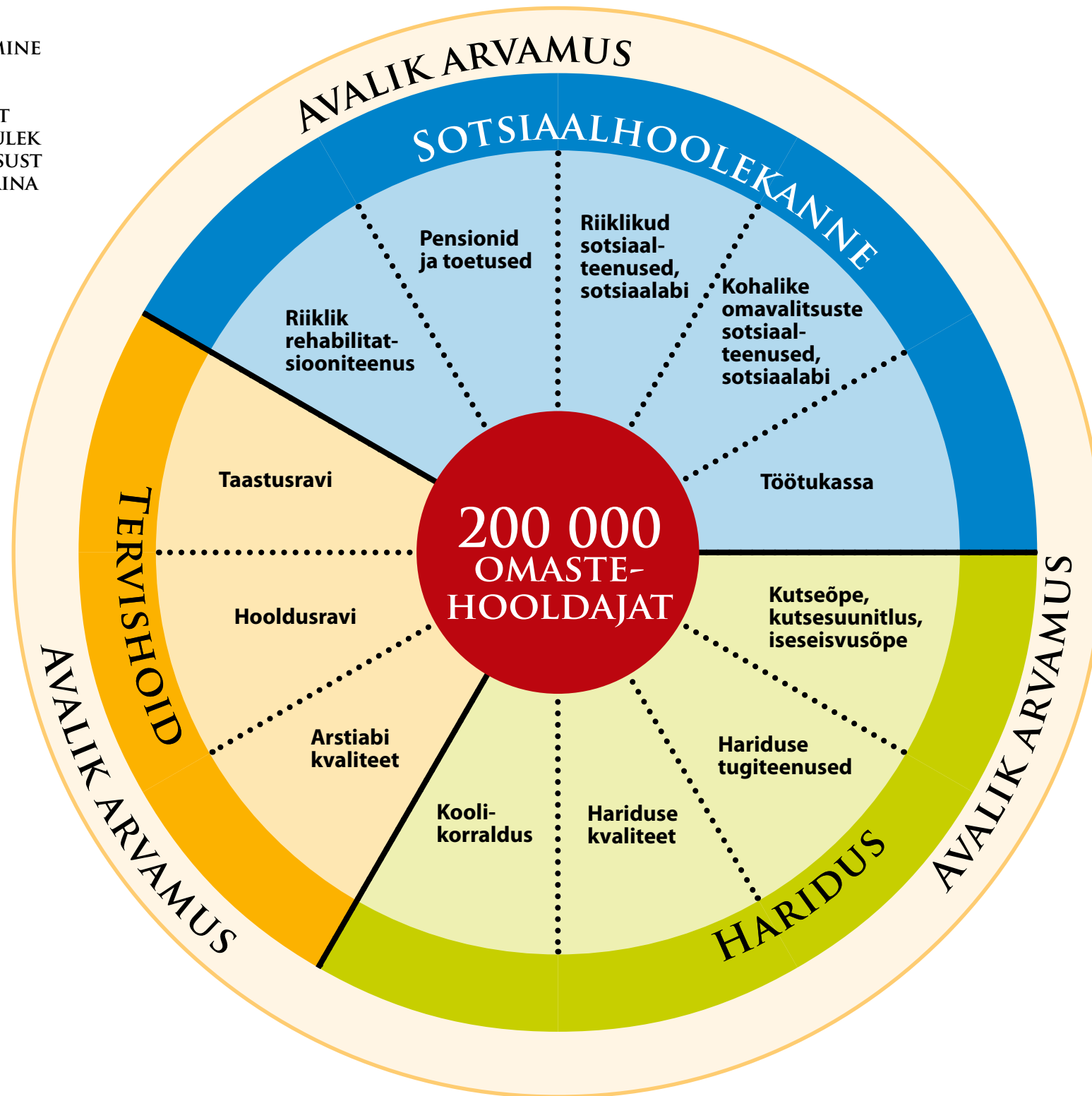
OMASTEHOOLDAJATE ABISTAMINE VÕIB KUJUNEDA VÕITLUSEKS TUULEVESKITEGA, KUI KÕIK TEISED VALDKONNAD, MILLEST PUUETEGA INIMESTE TOIMETULEK ELULISELT SÕLTUB, PROBLEEMSUST POOLIKUTE LAHENDUSTEGA AINA JUURDE TOODAVAD.

Skeemilt saab uurida, milliste avalike teenuste gruppide kvaliteet on kõige otsesemas seoses puuetega inimeste perede hoolduskoormusega.

Seesmine ring kujutab 200 000 omastehooldajast koosnevat globuse tuuma.

Välimine kiht ehk maakoor on avalik arvamus: rahva hoiakud, tõekspidamised, kultuur, meedia, spetsialistide, ametnike, poliitikute ja riigijuhtide teadmised-suhtumised jne. See mõjutab ju kõike, mis tegelikkuses toimub, teenuste kvaliteedist seadusloomeni välja.

Sektorite ring tähistab otsese mõjuga valdkondi, mis kohtumispaikadel põimuvad, ning nende all on samuti siin-seal põimuvad valdkonnasisesed sektorid.

Puuetega inimeste perede hoolduskoormus on otseses sõltuvuses sellest, millises mahus ja millise tulemuslikkusega on hooldatavad rehabiliteeritud.

Näiteks puudega lapse ema jaoks on otsustava tähtsusega, kas lapsele leidub lasteaeda või vajadustele vastavat päevahoidu. Kui lasteasutus asub kodust kaugemal, siis lisandub ka invatranspordi küsimus. Sellest sõltub, kas emal on mõeldav jätkata tööelu. Tööst omakorda sõltub pere majanduslik olukord, teiste laste elukvaliteet, aga sealt edasi puudega lapse taastumisvõimalused, mis eeldavad sageli perekonna rahalist osalust ja vanemate jaksu asju ajada.

Lapse koolimineku järel sõltub perekonna koormus sellest, kas koolis on täispäevahoid ja mis kellani see tegutseb. Perekoormuse jaoks on ülisuure tähtsusega rehabilitatsiooniteenuse saamise asukoht ja teenuse sisu – kas tegemist on nn linnukese pärast tehtava tööga, et ette nähtud raha ära kasutada, või tõesti süsteemse toetusega lapse arengule, milles kombineeritakse haridus-, rehabilitatsiooni-, tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid nii, et lapse võimetekohane toimetulek saavutab maksimumi ning perekond on informeeritud ja toetatud.

Kriitiline on ka koolist alguse saav kutseasuunitlus. Kõige kraskemategi puuetega laste puhul peab olema kooliharidusse sisse programmeeritud lapse elu järgmise etapiga arvestamine, tema ülemineku ettevalmistamine järgmisse süsteemi, olgu see päevakeskus, töökeskus või kutseharidus avatud tööturule suundumise sihiga. Ei tohiks juhtuda, et lapse kooliea lõpuga lõpeb ka vanema töökarjäär, sest toimetulekuoskusteta laps jääb koju ja keegi peab olema tema kõrval.

Meie killustatud maailmas on sageli nii, et samalaadi teenuseid dubleerivad mitme süsteemi asutused, igäüks killukese kaupa. Haigekassast saadav taastusravi ja sotsiaalkindlustuse alt tulev rehabilitatsiooniteenus on küll erinevad asjad süsteemi haldajate jaoks, kuid mitte näiteks liikumiskitusega inimese jaoks. Ka töötamist toetavad teenused on sektorite vahel laiali pillutatud. Selgeks on rääkimata, kust jooksevad piirid puuetega inimeste ja omastehooldajate elu kergendavate teenuste vahel jne.

Omaette pundar on riiklikud ja omavalitsuste pakutatavad teenused. Nende vahel haigutavatesse lõhedesse on sageli sisse programmeeritud korralduslikud ja rahastamist puudutavad, aga ka motivatsiooni torpedeerivad asjaolud.

Kui lisada siia erinevate omavalitsuste haldusvõimekusest lähtuvad piirangud – täpseid nõudeid teenuste kättesaadavusele ja kvaliteedile ju ei olegi –, siis ongi tulemuseks, et puuetega inimeste olukord ja võimalused ning nende perede koormus sõltuvad suuresti elukohast, aga veel enam suurest ja suvalisest juhusest. Nii ei tohiks see aga olla. Ei sadade tuhandete inimeste inimväärikust ega ka meie ühise riikliku rahakoti vastutustundlikku kasutamist silmas pidades.

Võru Järve kooli toimetulekuõppe lõpetanud tüdrukud harjutavad lugemist-arvutamist praktiliste majapidamistöde kaudu. Nii muutub kirjatarkus nende jaoks käega katsutavaks. FOTO: VÖRU JÄRVE KOOL

LISA-AASTAD PÕHIKOOLI JÄREL: KUIDAS NEED PARIMA SISUGA TÄITA

MIDA TEHA SIIS, KUI ERIVAJADUSTEGA LAPS LÕPETAB 9. KLASSI, KUID EI OLE VEEL KÜPS ELLU ASTUMA? MILLISEID VÕIMALUSI PAKUB TALLE HARIDUSSÜSTEEM JA KUIDAS KOOLID NEID VÕIMALUSI KASUTAVAD?

Kui laps lõpetab põhikooli lihtsustatud õppekava järgi (lihtsustatud programmiga klassis, toimetuleku- või hooldusklassis), näeb seadus talle ette võimaluse jääda veel aastaks, kaheks või isegi kolmeks edasi kooli. Kuid lisa-aastatele on kehtestatud

selge eesmärk: kool peab korraldama elluastuja õppetöö ümber nii, et kesksel kohal oleks iseseisva toimetuleku harjutamine ja kokkupuute pinna tekitamine tööturule suundumiseks.

Riik rahastab lisaõppeaastal olevat noort samasuguse pearahaga nagu tavalises põhikoolis õppijat ja ka ette nähtud tundide arv on nädalas sama. Kuid kool peab jagama õppetunnid kaheks, poole neist võib kasutada tavalise koolitarkuse harjutamiseks (et eelnevatel aastatel õpitu ei ununeks), teine pool peab aga olema sihitud just sinasõpruse

loomisele noore inimese järgmise eluetapiga, olgu selleks siis sotsiaalsete oskuste arendamine kutsekooli või tööle minekuks, päevakeskuse või miks mitte ka toetatud töö või elamise teenusele liikumiseks.

Kuigi selline integreeritud eluolu õpe on ka tavalistel põhikooliaastatel lihtsustatud õppe lastel üks kohustuslikke koolipäeva osi, on lisa-aastail sellise õppe maht lausa 525 tundi. See teeb kolm-neli tundi koolipäeval. Kuidas täpselt neid sisustada, pannakse kirja ellusuunduja individuaalsesse õppekavva. Selline n-õ ülemineku plaan koos-

tatakse igaks lisaõppe aastaks eraldi, see peaks sündima õpetajate ja lapsevanema(te) koostöös ning selles peaks olema kirjas selged eesmärgid, kuhu ja kuidas tahetakse aastase tööga välja jõuda.

525 TUNDI ELUÕPET

Toimetusega on aga võtnud ühendust mitu peret, kes on mures, et lapse lisa-aastale suundumise järel ei ole tema koolipäevades suurt midagi muutunud. Noorel lubatakse küll koolis edasi olla, kuid põhiliselt veedab ta aega koos 9. klassiga nagu klassikursust kordama jäänud. Võib-olla lisatakse talle mõne emakeele- või arvutustunni asemel paar käsitöötundi, kuid seost, kuidas see mõjutaks tema tulevikku, pole keegi põhjendanud. Kas koolil on õigus lisa-aastat selliselt käsitada?

Uurides põhikooli- ja gümnaasiumiseadust, leidsime sätte, et peale õpilase oskuste ja vajaduste ning vanemate soovide lähtutakse lisa-aasta õppekava koostamisel kooli võimalustest. Kas kool võib siis öelda, et kuna tugispetsialiste ei ole, raha ei ole ja ka koostööpartnereid ametikoolide, tööandjate või hoolekandeametite näol ei ole, siis sisustatakse 525 tundi lihtsalt rutiinse koolitööga? Kuidas üldse mõõta lihtsustatud õppe laste puhul tavalise õppe ja sotsialiseeriva eluõpetuse vahet?

Haridus- ja teadusministeeriumist öeldi, et kuna lisa-aastal säilib õpilastele täismahus pearaha, siis mingit vabandust õppekava kohandamata jätmiseks ei ole. Seadust

“**ÕNNEKS SIISKI ENAMIKUS KOOLIDES PÜÜTAKSE LASTE TULEVIKU NIMEL TEHA NENDE AASTATEGA KÕIK VÕIMALIK JA ISEGI ENAM.**

tuleb täita kõigil, aga kuidas täpselt koolid oma asju korraldavad, on rohkem koolide pidajate küsimus.

Hakkasime helistama erivajadustega laste koolidesse ja uurima, kuidas lisa-aastaga ümber käiakse. Esimeste muljete põhjal võib väita, et väga erinevalt. Kuid õnneks siiski enamikus koolides püütakse laste tuleviku nimel teha kõik mis võimalik ja isegi enam.

Asi on väga läbimõeldud näiteks 35 lapsega Võru Järve koolis, kus saavad põhiharidust toimetuleku- ja hooldusõppe lapsed. Direktor Reet Kangro on suunanud kooli arengut selle sünnist saati ja tunneb puuetega inimeste teematikat väga sügavalt. Koolis töötab tugev ja pühendunud spetsialistide meeskond, koostööd on tehtud soomlastega, võimalusi kombineeritakse maakonna tavakoolide ja kutseõppeasutustega.

„Lisaõppe aastal on põhirõhk just nn valikainetel. Kuid ka tavaliste kooliainete raames püüame olla hästi leidlikud, matemaatikat harjutame rahanumbrite peal, lugemist toiduretseptide abil õppekõrgis, toob ta näiteid. Ka poes käimine, linnas liikumine, bussiga sõit, telefoniga helistamine, ajalehtedest jõukohase info ammutamine – kõik see igapäevaeluks vajalik õnnestub koolitundidesse integreerida.

TAGASILÖÖKIDE KIUSTE

„Muidugi lähtume iga lapse tase-dest. Õppimise sisu ja eesmärgid võivad olla väga erinevad, meie üritame pakkuda just iga konkreetse lapse jaoks maksimaalset. Isegi hooldusklassi lapsed teevad meil kutseõppes pisitasa kaasa,“ lisab direktor. Koolil on aastatega välja kujunenud põhjalik koostöö nüüd Võrumaa kutsehariduskeskuse alla kuuluva endise Vana-Antsla kutsekooliga. Enamik Võru Järve kooli lõpetanuid jätkabki pärast lisaõppe aastaid haridusteed just seal. Puuetega noortele, kes päris tavaliste noortega sammu pidada ei suuda, on seal avatud kodumajanduse ja puhastusteeninduse eriala. Ja seda nii, et kõige nõrgemate juurde tuleb

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus

§ 54. Lisaõpe põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi lõpetanutele

(1) Kooli pidaja otsusel võib põhikoolis **pakkuda lisaõpet** lihtsustatud riikliku õppekava järgi põhikooli lõpetanutele, mille eesmärk on pakkuda täiendavat ettevalmistust ja tuge õppe sujuvaks jätkamiseks või üleminekuks tööturule.

(2) Lisaõppesse võetakse õpilasi, kes on saanud põhikooli lõputunnistuse samal aastal ning kes **ei ole valmis** õpinguid jätkama või tööturule suunduma või kes ei pääsenud soovitud õppeasutusse.

(3) Lisaõppes osalejale võimaldatakse juhendatud õpet 1050 õppetunni ulatuses, millest 525 õppetundi moodustab üldhariduslik õpe ja 525 õppetundi kutsealane ettevalmistus ning **sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste arendamine**. Kutsealast ettevalmistust tehakse koostöös kohase kutseõppeasutuse või tööandjaga.

(4) Igale õpilasele koostatakse **ülemineku plaan**, kus määratakse selle õpilase konkreetne õppe sisu ja päevakava. Ülemineku plaani koostamisel arvestatakse õpilase teadmisi ja oskusi, õpilase ja vanema soovet ja vajadusi ning kooli võimalusi.

kutsekool ise Järve kooli tuttavasse ja kohandatud miljöösse kohale.

„Just nende laste jaoks püüdsime hiljuti taotleda ministeeriumi kaudu euronahastust rajamiseks väikese juurdeehitise, kus saaks sellist kutseõpet läbi viia, kuid kahjuks meie mõtteid ei mõistetud,“ jutustab Reet Kangro. Õnneks on tema meeskond pikkade aastate vältel tagasilöökidega kohastunud ning kompenseerib seda paindlikkuse ja järjest uute ideedega.

„Suur tugi on meil Võru linnast, kus meie asju mõistetakse ja meid igati toetatakse. Ja meie lapsevanemad on väga tublid,“ rõõmustab koolijuht. **Tiina Kangro**

Lisa-aasta teemat jätkame ka järgmistes numbrites. Ideed ja ettepanekud on oodatud.

Praeguseks on Maarja emast saanud kogemust nõustaja, kes varustab oma põhjatust laekast saatusekaaslasti väärtuslike nõuannetega.

MIS VÄRVI ON MAARJA? EMA SÕNUL EREPUNANE

12-AASTANE MAARJA OSKAB VAID NUTTA JA NAERDA. TA EI RÄÄGI EGA SUUDA END KA ISE LIIGUTADA. MAARJALE SAI SAATUSLIKUS SÜNNITRAUMA. ÜSNA KOHE PÄRAST LAPSE SÜNDI ÜTLESID ARSTID, ET MAARJAL ON AJUSURM JA IMET TEMA ARENGULT OODATA EI MAKSA.

„Kui nüüd kõike otsast alustaksin, oskaksin rohkem abi küsida,” lausub Maarika, „oleks üle häbitundest, et kuidas ma siis hakkama ei saa. Seda väljastpoolt kodu tulevat abi on Maarja-suguse lapse kasvatamisel ikka väga palju vaja ja nüüd ma tõesti oskaks ka küsida.”

Maarika toob näiteks, et füsioteraapiat pidanuks laps varem saama

hakkama, võib-olla siis poleks ta liigesed nii tugevasti jäigastunud kui praegu. Ka sonditoidule, mida tüdruk nüüd juba ligi aasta on söönud, tulnuks üle minna varem. Kohe, kui lapse tervis märku andis, et tavatoidust jääb hulk aineid kätte saamata. Paraku tuleb nii suurte puuetega lapse puhul õiged lahendused sageli katse ja eksituse meetodil ise üles leida. Ka meie regulatsioonid ei soosi alati parimaid lahendusi. Kas või see, missugust abi saab haigekassa kulul ja mis tuleb oma rahakotist kinni maksta.

„Üritasime Maarjat kuni viienda eluaastani suu kaudu toita, mis tähendas seda, et üks inimene istuski päev otsa ja muudkui söötis last. Aga ikkagi ei saanud ta vajalikus koguses toitaineid kätte ja kasv pidurdus. Vahepeal toitsime teda ninasondi

kaudu, aga tavatoiduga. Sellestki oli vähe abi, tüdruku verenäitajad halvenesid pidevalt ja ühest hetkest alates hakkasime järjepannu haiglas olema. Kõige hullem oligi eelmine, 2011. aasta. Alustasime haiglavoorudega kevadel, kui puud olid raagus. Kui me häda lõpuks seljatasime, olid puud juba uuesti raagus. Viis korra jõudsime selle aja jooksul haiglas olla, sekka mõned lühikesed kosumised kodus,” jutustab Maarika.

Niivõrd kui see vähegi õnnestus, üritas Maarika lapse põetamise kõrvalt tööl käia. Maarika on Ahja kooli eesti keele õpetaja ja maal pole kerge asendusõpetajat leida. „Kõik see haiglas üleelatu on mul päevaraamatus kirjas, aga isegi tagantjärele on seda raske lugeda ... midagi sellist ei tahaks enam kogeda. Lahendus oli tegelikult lihtne: Maarjale paigal-

dati gastrostoom ja nüüd toidame teda spetsiaalse kiudainerikka sonditoiduga. Verenäidud on sestpeale paremad, Maarja kehakaal hakkas tõusma ja ta on nüüd meil terve laps,” räägib Maarika.

Üks mure on sügava puudega tüdruku tiirtsu emal siiski veel. Ühe kuu sonditoit maksab 200 euro ringis ja see on osalise koormusega õpetajatööde tegeva Maarika jaoks kallis. Haigekassa aga toidusegu ei kompenseeri. „Minu meelest on see täiesti ebamajanduslik. Riik oleks nõus kinni maksma meie kalleid haiglasolekuid, aga 200-eurost toidusegu, mis meid haiglast eemal hoiab ja muret säästab, Maarjale ei võimaldata,” imestab naine.

Praegu aitab õnneks Maarjale sonditoitu osta Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond. **Anne Lill**

MAARIKA PÄEVARAAMATUST

TÜK lastehaigla ägedate infektsioonide intensiivravi osakonnas 26. aprillist 16. maini 2011

 Sõidan Tartu ja Ahja vahet. Hommikul Ahjale kooli tööle ja õhtul haiglasse tagasi. Nõnda kolmel päeval nädalas. Valmistan haiglas tunde ette ja parandan vihikuid. Ööd on tihti magamata, sest lapsuke vajab aspireerimist ja hoolt. Aga tööpost kohustab, öine magamatus on eralõbu.

 6. mai. Maarjakese veri on nagu vesi, lisaks hemoglobiinile on korrast ära naatriumi ja kaaliumi vahekorrd. Täna oli Maarjal uus vereülekanne. Jälgime, hoolitseme, loodame...

 8. mai. Maarja, päike ja haigla... Hommikused ravimid: antibiootikum, foolhape, baklofeen, fenobarbitaal, ranitiin, pulmicort, ventoliin ... kohutav kogus, väsimatu tarbimine suu ja nina kaudu. Vaesed siseorganid.

 9. mai. Maarja oksendas hommikul kella 4–6. Kardetakse suuremaid sisemisi verejookse. Mis saab edasi? Kas reanimatsiooniosakond?

TÜK lastehaigla ägedate infektsioonide intensiivravi osakonnas 19.–30. oktoobri 2011

 10. oktoober. Maarja magab päeva maha. Hingeldab. Ei ärka. Teen otsuse, et kui veerandihinded ära panen ja Maarja olukord ei parane, sõidame haiglasse. Kell 18 kõne dr Traadile. Sõit haiglasse, taas piinarikas ja aeglane vastuvõtt, haigla on täis, kohta pole. Kui mõttetu on kõik. Väsimus, tüdimus... Lõpuks oleme osakonna kõige tagumises kambri. Öö on pikem kui igavik.

 20. oktoober. Maarja vere põletikunäitaja on 83–100, saturatsioon 84–85 ja alla (hapnikumaskiga 86–90), silmalaud, jalalabad ja käed tursetes.

 21. oktoober. Kella 15.30–20 vereülekanne.

 22. oktoober, laupäev. Nädalavahetuse vaikus... Lisaks unisusele on Maarja silmad rähmased ja paistes. Jalalabad lähevad ka aina ümaramaks ... hemoglobiin näit 104.

 25. oktoober. Enam hullemaks minna ei saagi... Öö läbi oksendamine lõppes tserukaali manustamisega pepu kaudu. Sondist saime ka lahti, hommikul siis uus sondi paigaldamine. Rohud koos 60 ml veega manustatud, kui saaks sama palju toitu ka antud, oleks väga hea.

 27. oktoober. Maarjal on suur süljevoo, tuleb pidevalt aspireerida. Aga ta on hea väljanägemisega, jumekas, rahulik. Hemoglobiin 114.

Kodus 31. oktoobrist 21. novembrini 2011

 31. oktoober. Väga raske öö on selja taga. Pidev rögistamine, aspireerimine...

 2. november. Öö möödus jälle rahutult. Kella 3–6 pidev aspireerimine, siis väsis laps ära ja tukastas hetke.

 20. november. Hommikul vasaku silma laug, jalalabad ja käed jälle paistes...

TÜK lastekirurgia osakonnas 21.–25. novembrini 2011

Kahe nädala jooksul on Maarja hemoglobiin näit langenud jälle 88 peale.

 21. november. Sõidame Maarjaga Tartusse, kell 14.30 oleme lastekirurgia osakonnas.

 22. november. Gastrostoomi paigaldamise operatsioon algas kell 11.30 ja kestis poolteist tundi. Ärkamistoas ei tahtnud Maarjake kuidagi ärgata. Kell 15.30 olin magava lapsega lastekirurgia intensiivravi palatis.

 25. november. Maarja saab koju. Jälle kodus oma voodis.

Kodus, koolis ja arsti juures

 14. detsember 2011. Maarja käis eile üle hulga aja võimlemas. Kõik sujus kenasti. Saime teada vereproovi vastused. Näitajad on head, hemoglobiin 108.

 29. veebruar 2012. Liigaasta liigpäev. Eile käisime Maarjaga maratonil. Täna kella 9–12 on ta Maarja koolis*, siis sööme lõunat. Kella 13–14 võimlemine tädi Reeliga, kella kahest dr Grünbergi juurde. Turseid kätel ja jalgadel pole, kopsud kuulati ka üle. Tehti ka näpuotsaveri, hemoglobiin 107 ja muud näitajad normis. Jõudsime koju ja uni maitses hea!

 13. mai 2012, emadepäev. Maarja magab veel, kuigi kell on 11. Käisime eile vannis, saime puhtaks ja lapsel oli üks õnnelikumaid öhtuid. Lamas, istus ja naeratas. Ei mingeid mure-ega nutugrimasse. Tore, tore, tore!

*Maarja käib korra nädalas, kui tervis võimaldab, Tartu Maarja kooli hooldusõppes

KUI SUURE HOOLDUSKOORMA VÕIB RIIK LADUDA PEREDE ÕLGADELE?

PÕHISEADUSE JÄRGI ON PEREKOND KOHUSTATUD HOOLITSEMA OMA ABIVAJAVATE LIIKMETE EEST (§ 27). SAMAS ON KIRJAS, ET IGAL KODANIKUL ON ÕIGUS RIIGI ABILE VANADUSE, TÖOVÕIMETUSE, TOITJAKAOTUSE JA PUUDUSE KORRAL, ET PUUETEGA INIMESED ON RIIGI JA KOHALIKE OMAVALITSUSTE ERILISE HOOLE ALL NING ET RIIK SOODUSTAB VABATAHTLIKKU JA OMAVALITSUSE HOOLEKANNET (§ 28).

Kuidas seda kõike mõista? Mida täpselt peab tegema perekond, mida elukohajärgne omavalitsus ning mida riik? Selle kohta ütleb põhiseadus, et abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus (§ 28). Ent milline?

Perekonnaseaduses seisab samuti, et ülalpidamist on kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased – neid nimetatakse ülalpidamiskohustuslasteks (§ 96). Ja samas ütleb sotsiaalhoolekande seadus, et nii riigil kui ka kohalikel omavalitsustel on kohustusi seoses sotsiaalteenuste korraldamise ning rahastamise, sotsiaalabi andmise ja toetuste maksimisega. Kust siis lähevad täpsed piirid? Mida peaks puudega inimene ja tema pere saama riigilt ja omavalitsuselt ning kui suure koorma võib riik asetada puudega inimese perekonna õlgadele?

Ja kes on perekond? Kas vaid abikaasad ja üksteisest põlvnejad, nagu viitab perekonnaseadus, või on samad kohustused mis tahes muudel leibkonnaliikmetel, kes jagavad ühist eluruumi ja majapidamist?

SUUR HOOLDUSKOORMUS JUBA PRAEGU

Teame ju kõik, et raske ja sügava puudega pereliikme eest hoolitsemine võib vahel olla kontimurdev ülesanne. Oleme aastate jooksul „Puutepunkti” saadetes ja siinsamas ajakirjas jutustanud lugusid omastehooldajatest, kes puudega last, invaliidistunud abikaasat või vanuigi raskelt haigestunud ema-isa hool-

dades on kaotanud töö ja sissetuleku ning siis tervise ja eluusu, muutes oma puudega sugulase kõrval teiseks invaliidiks, leidmata oma rasket koormat kandes piisavat tuge ja abi ühiskonnalt.

Paljud puuetega inimesed ja hätta sattunud omastehooldajad teavad, et kui minna omavalitsusest teenuseid küsima, laiatatakse seal tihti peale käsi: aitaks meeeldi, aga raha pole. Ega väiksemates valdades, kus maksutulu laekub kasinalt, raha võib-olla polegi. Vähemasti mitte nõnda palju, et väikesele hulgale puuetega inimestele, kellest igaüks isemoodi erivajadustega, sobivaid teenuseid luua.

Samas ei pruugi vajalikud teenused olla kättesaadavad ka Eesti rikkamates valdades Viimsis, Sauel, Sakus ja Raes, või siis küsitakse perekonnalt omaosalust, mida tal puudega sugulase hooldamise kõrvalt võtta pole. Isegi Tartus-Pärnus või kahe kolmandiku Eesti maksutuludega tegutsevas Tallinnas, kus võimalused ääremaadega võrreldes paremad, ei jagu kõikidele puuetega inimestele ja nende omastest hooldajatele lahendusi, et perekond saaks ka pärast sugulase haigestumist või puudega lapse sündi säilitada harjumuspärase elukvaliteedi ja toimetuleku.

KES PEAB MIDA TEGEMA?

Ent mida nad üldse nõuda tohiksid? Üheski seaduses pole ka kirjas, mida täpselt, millises mahus või millise kvaliteedi mõõdupuu järgi avalik sektor abivajajatele pakkuma peab.

Nii ongi süsteem justkui korras – toetust ja teenuseid ju kõikjal vähemalt mingil määral pakutakse. Riik näitab näpuga omavalitsuste poole, kes peaksid oma inimeste eest eelkõige kohapeal hoolitsema, omavalitsused aga riigi poole, kelle töö peaks olema selleks seadusandlikud ja rahalised võimalused luua. Ja viimases hädas osutatakse siis üheskoos perede suunas ja öeldakse: „Aga kes siis veel, kui mitte just teie ise? Ka seadus nõuab ju seda just teilt!”

Asja selguse toomiseks tellisid sotsiaal- ja justiitsministrium uuringu, mille abil analüüsitaks väga täpselt, mil määral lubavad Eesti seadused ja Eesti jaoks siduvad rahvusvahelised õigusaktid panna kohustusi oma sugulaste eest hoolitsemisel perekonna õlgadele ja millistel juhtudel on hädavajalik, et hättasattunud abistaks siiski riik, olgu ise või kohalike omavalitsuste kaudu. Kuna riigil käib parasjagu Euroopa Sotsiaalfondi rahastatava programmi „Parema õigusraemise arendamine” raames sotsiaalseadustiku kodifitseerimine, s.t kõikide sotsiaalvaldkonnaga seotud õigusaktide läbivaatamine, üksteisega kooskõlla viimine ja üldse kohendamise, siis oli hetk selliste teadmiste hankimiseks igati õigustatud.

Tellitud uuring „Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees” saigi suveviimase raskuses paberile, autoriteks juristid Ave Henberg, Kärt Muller ja Anneli Alekand. Neist esimesed analüüsisid Eesti seadusandlikku valda ja viima-

ne koostas uuringu lisaks oleva välismaiste näidete peatüki.

KAS PERE KOHUSTUSED SUURENEVAD?

„Saime aru, et tellija peab sotsiaalvaldkonna õigusaktide ülevaatamisel muu hulgas vajalikuks analüüsida, kas regulatsiooni oleks võimalik muuta nii, et vähendada riigi rolli isiku abistamisel ning suurendada perekonna vastutust inimese toimetuleku probleemide lahendamisel ja ennetamisel,” kirjutasid autorid uuringu eessõnas ja selgitavad, et tellija soov on seda tehes arusaadavalt tegutseda kooskõlas põhiseaduse ja Eestile siduva rahvusvahelise õigusega. „Meie parima arusaamise kohaselt tellisid ministriumid analüüsi selleks, et saada teada (põhi)õiguslikud raamid, millest nad peavad lähtuma perekonna vastutuse suurendamise üle otsustamisel.”

140-leheküljeline töö koosneb kolmest osast:

- Millistel juhtudel võib riik kehtestada perekonnale pereliikme abistamiskohustuse?
- Millistele perekonnaliikmetele võib abistamiskohustust kehtestada?
- Milles täpselt võib seisneda perekonna abistamiskohustuse sisu ja maht?

Henberg ja Muller tutvustavad oma väga põhjaliku ja huvitava uurimistöö leide ka 25. oktoobril Tartus toimunud sotsiaaltöö konverentsil. Kuid arvestades selle teema äärmist olulisust nende jaoks, kelle peres on puuetega sugulasi, anname ka siinsamas ajakirjas väikese ülevaate analüüsi põhilistest järeldustest.

Neid lugedes pidage aga silmas, et uuringus vaid kaardistati ja analüüsiti seadustega sätestatud. Mida meie riigijuhid kogutud ja kirjeldatud teadmistega edasi ette võtavad, millistest sihtidest nad täpselt lähtuvad ja kui palju kaasavad huvigruppe lõplike otsustuste tegemisse, seda näitab tulevik.

Tiina Kangro

MIDA SAAB SEADUSTEST ABISTAMISKOHUSTUSE KOHTA VÄLJA LUGEDA?

JÄRGNEVATEL LEHEKÜLGEDEL REFEREERIME EESPOOL TUTVUSTATUD UURIMISTÖÖ JÄRELDUSI SELLE KOHTA, MISSUGUSEID PERELIIKMEID, MIL VIISIL JA KUI SUURES MAHUS VÕIB RIIK PRAEGUSTE SEADUSTE JA RAHVUSVAHELISTE KOKKULEPETE PÕHJAL KOHUSTADA ABI VAJAVATE LÄHEDASTE EEST HOOLT KANDMA VÕI NENDE HOOLEKANDEGA SEOTUD KULUTUSI KATMA. VÄLJA ON TOODUD JUST NEED KOHAD, MIS PUUDUTAVAD PUUETEGA INIMESTE ABISTAMIST JA OMASTEHOOLDAJATE KOHUSTUSI.

LÄHTEKOHAKS ON INIMVÄÄRIKUS

Töös rõhutatakse, et puuetega inimeste abistamise ja nende sugulaste hoolduskoormuse määramise juures peab riik arvestama inimvääriskuse põhimõttega. See nõue tuleneb nii põhiseadusest (§ 10) kui ka inimõiguste üldpõhimõtetest. Rahuldatus peavad olema iga inimese esmavajadused (vajadused toidule, riietele, hügieenile, tervishoiule, transpordile, eluasemele) ning igapäev peab olema võimalik häbita osaleda aktiivselt igapäevaelus.

Põhiseaduse järgi on Eesti vabadel põhinev ühiskond, kus austatakse inimese vabadust ja omavastutust, seega eeldatakse, et inimene saab endale inimväärse elu kindlustamisega ise hakkama. Selleks tagabki põhiseadus inimesele õigused (näiteks õigus omandi puutumatusel, perekonna- ja eraelu puutumatusel, haridusele jne) ja vabadused (õigus vabale eneseteostusele, õigus ettevõtlusvabadusele jne). Kui aga inimesel tekivad toimetulekuraskused, ei tohi ühiskond teda üksi jätta – ning siis ongi tal õigus abile ja toetusele. Samuti peab riik ennetama olukordi, kus ühe inimese (näiteks puudega lapse) abistamine muutub teisele inimesele (näiteks tema emale) nii koormavaks, et abistaja seab

ohtu oma inimvääriskuse.

Ent kust jookseb inimvääriskuse riivamise piir?

„Ka sotsiaalministeeriumil tekis meie töö mustandit lugedes küsimus, kas olukorras, kus isiku esmavajadused (toit, riided, arstiabi, eluase) on rahuldatud, võib alati öelda, et inimene ongi toimetulev ja tema elu inimväärne,” selgitavad analüüsi autorid ning vastavad: „Meie hinnangul ei pruugi see nii olla. Nimetatud esmavajaduste rahuldamine tähendab sisuliselt vaid elus püsimiseks vajaliku tagamist. Selleks, et inimene oleks toimetulev, ei vaja ta meie hinnangul üksnes seda, et tema bioloogiline eksistents oleks kindlustatud. Inimene ei pruugi olla toimetulev ka siis, kui tal on küll katus pea kohal, toit laual ja tervis korras, kuid ta ei osale ise aktiivselt ühiskondlikus igapäevaelus, sealjuures enda esmavajaduste kindlustamisel, olgu siis näiteks füüsilise liikumispiirangu tõttu või põhjusel, et inimesel ei ole sotsiaalseid oskusi igapäevaasjade ning -eluga hakkama saada. /.../ Käesoleva töö kontekstis peame toimetulekuks olukorda, kus inimese esmavajadused on rahuldatud ja ta saab ka osaleda igapäevaelus, ehk et inimene ei ole passiivne ühiskonnast eraldatud isik.”

MILLAL VÕIB RIIK PEREKONNALE ABISTAMISKOHUSTUSE KEHTESTADA?

Rahvusvahelistest lepetest, aga ka Eesti põhiseadusest lähtudes on erinevate sotsiaalsete probleemide korral riigi ja perekonna kohustuste vahetamine erinev. Näiteks arstiabi, vanaduspensioni ja töövõime kaotust kompenseeriva asendussissetuleku on riik kohustatud kõikide inimeste jaoks korraldama kindlustussüsteemide (haiguskindlustus, sotsiaalkindlustus) kaudu. Nii on see ka meil.

Näiteks vanaduses tekkiva abivajaduse korral eeldatakse üldiselt, et kui inimesel tekib abivajadus, saab ta tasuda kõikide talle vajalike sotsiaalteenuste eest oma pensionist. Riigi ülesanne on korraldada (ise, omavalitsuste või turu kaudu) vajalike teenuste olemasolu.

Kuna puuded võivad aga kaasa tuua ulatuselt ja kestuselt tavapärase kulutuste raamidest väljuvaid lisakulutusi, vahel isegi mõjutada puudega inimese ning tema lähedaste töötamise ja selle kaudu elatise teenimise võimalusi, siis peetakse siin kohaseks, et riik osutab küllaltki suure osa vajalikest abist oma kuldudega (s.t maksurahast). Rahvusvahelise seadusandluse keeles nimetatakse seda erikaitseks, mis on vajalik puudest tulenevate takistuste (ebavõrdsuse) ületamiseks.

Eesti põhiseaduse, ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti, lapse

õiguste konventsiooni, ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja Euroopa sotsiaalharta kohaselt tuleb riigil tagada (anda ise või kohustada selleks kedagi teist), et puudega inimesel oleks olemas vajalikud abivahendid, eririietus, abistajad; puudega lapsega koos elavad pereliikmed saaksid tema eest hoolitsemiseks koolitust ja psühholoogilist abi, vajadusel viipekeele õpet jne; puudega inimesel oleks juurdepääs arstiabile, sotsiaal- ja rehabilitatsiooniteenustele, haridusele, transpordile, eluasemele, kultuuritegevusele, vaba aja veetmise võimalustele jm teenustele, samuti tagatud piisav elustandard ja sotsiaalkaitse.

Mis puutub sotsiaalteenuste kättesaadavusse, siis nagu ka eakate puhul peab selle tagama riik. Teenus saajalt võib riik seejuures küsida tasu ulatuses, milles pakutava teenuse hind ei muudaks inimesele teenust kättesaamatuks.

Kui puudega inimene riigilt kõnealust abi ei saa või sellest talle objektiivselt ei piisa, on tal sotsiaalharta artikli 13 järgi õigus saada riigilt sotsiaalabi. Siin omakorda võib riik osa kohustusi panna pere õlgadele. Aga taas jälgides, et perelt ei saa nõuda ebarproportsionaalselt suurt osalust, mis seaks ohtu pereliikmete endi toimetuleku või inimvääriskuse.

KES PEAB ABI ANDMA?

Eesti seadustes on perekonna mõiste praegu pisut kahemõtteliselt defineeritud. Abistamiskohustuse mõttes viidatakse enamasti perekonnaseadusele, mis paneb hoolduskoormuse laste eest nende vanematele ja vana vanematele ning vanemate eest lastele ja lastelastele. Kõik kaugemad sugulased, sealhulgas õed-vennad, jäävad selle seaduse mõistes otsese abi andmise kohustusest kõrvale.

Sotsiaalhoolekande seadus aga, mille alusel määratakse näiteks õigust toimetulekutoetusele, vaatleb perekonnana koos elavaid ja ühise majapidamisega inimesi. Seega võib juhtuda, et soovi korral nähakse hoolduskoormust ette ka koos elavate kaugemate sugulaste või isegi bioloogilise sugulusega, sealhulgas isik-

lik-intiimsete suheteta inimeste vahel.

Põhiseaduse mõistes (mis küll seab vaid moraalse kohustuse ega kehtesta õiguslikku abistamiskohustust enne, kui sama on ka n-õ teiseses õiguses kehtestatud) on perekond aga eelkõige ühiskonna arusaamadest lähtuv mõiste, mis seostub kooselu, lähedaste suhete ja teatud määral elulise vastastikkuse sõltuvuse olemasoluga.

Seega võiks töö autorite meelest perekonnana käsitleda peale abielus olevate ja üksikest põlvnevate sugulaste ka kooselupartnerid, teiste hulgas samasoolisi, õdesid-vendi ja koos elavaid kaugemaid sugulasi. Hoolduskoormus ei peaks aga laienema näiteks kahele eakale daamile, kes on majapidamiskulude säästmiseks kokku kolinud.

Kuidas mõõta hoolduskoormust? Kas meetrites? Või kilodes? Või ...

KUIDAS PEAB PERELIIGE ABI ANDMA?

Uuringus räägitakse lahti ka see, mil moel ja millisel määral võib riik pereliikmelt abistamiskohustuse täitmist nõuda. Nagu mainitud ei tohi abistamine seada ohtu abistaja toimetulekut ja inimväärikust.

Seaduse silmis määratletakse aga hoolduskohustusliku inimese inimväärikust sõltuvalt sellest, kas abistatavaks on laps või täiskasvanu. Kui ülalpidamist tuleb anda täiskasvanule, on inimväärikuse kriteeriumiks abistaja tavaline elustandard. Kui abistatav on aga tema alaealine laps, on abistaja inimväärikuse määratlemise kriteeriumiks alaealise lapse huvid. Selles näeme, et abistamiskohustusega pereliikme positsioon on palju paremini kaitstud siis, kui tema hoolealune on täiskasvanu.

Teine suur erinevus seisneb selles, et seaduste järgi tuleb pereliikmel alaealist abistada eelkõige n-ö natuuras ehk isiklikult (teda ise hooldades või hooldust kellegi kaudu korraldades ning vajadusel ja võimalusel rahastamisel osaledes), täisealise pereliikme abistamise korral eeldab aga seadus eeskätt rahalist abi.

See tähendab tegelikult seda, et näiteks oma puudega lapse täisealiseks kasvatatud vanemalt ei nõua seadus enam tema jätkuvat hooldamist ööpäev läbi. Selle asemel peaks riik (ja/või omavalitsus) nüüd abistamise enda korraldada võtma, nõudes pereliikmelt vaid kulude osalist katmist. Pereliige peaks saama käia tööl ja elatist teenida või siis rahulikku pensioni-

põlve pidada, kuivõrd rahalist abi saaks riik nõuda talt vaid proportsionaalselt tema majandusliku olukorraga ja tema tavalist elatustaset arvestades. Samamoodi tuleks abistamiskohustusele läheneda olukorras, kus pereliige haigestub või invaliidistub täisealisena elu jooksul. Omastehooldajatel peab abi andmise kõrval samuti olema võimalik säilitada harjumuspärane elustandard ja elukvaliteet.

Kui pereliige aga soovib anda ka oma täiskasvanud sugulasele abi isikliku hooldamisega, siis seda seadus arusaadavalt ei keela. Mõnedel puhkudel, näiteks kui pereliige on professionaalne hooldaja ja tema abistatavaks lamav haige, oleks see ju vägagi asjakohane, toovad ka töö autorid näite.

KUI PALJU ON KÜLLALT?

Ja nüüd Puutepunktidele veel üks lisakommentaar. Kuidas määratleda, kust läheb vajaliku abi piir? Kõige õigem on siin mõelda nii, et õigustatud on saada abi konkreetse ühiskonna jaoks normaalsel tasemel. Nii nagu arstid ei peaks võrdlema oma palka Soome või Rootsi kolleegide omaga, sest neis riikides on elatustase kordi kõrgem, ei saa ilmselt ka Eesti tagada puuetega inimestele midagi enam kui tavalisel Eesti tasemel inimväärikat elu. Ent probleem on ju selles, et Eesti oludes tähendab puue ja puudega pereliige üsna sageli automaatselt langemist vaesusse ja kõrvalajäämist inimväärselt ühiskonnast. Nii see ei tohiks olla.

Samuti on päris selge, et kui näiteks puudega lapse toetusest saaks vanem maksta lapsehoidjale vaid kümnekonna tunni eest kuus ja osta enda hooldajatoetusest veel kaks tundi lisaks, või kui erihooldekodu

koha tasu on viis-kuus korda suurem, kui on puudega inimese pension, siis on riigil vaid kaks võimalust: kas tõsta kiiresti puuetega inimeste sissetulekut või osutada neile avalikus korras vajalikke teenuseid.

Ka töö autorid Ave Henberg ja Kärt Muller pakuvad järeldustes välja mõtte, et kuigi seadusandja võib perekonnale mõningatel juhtudel abistamiskohustuse kehtestada, ei ole tal ilmtingimata kohustust seda teha. „Viimane tähendab seda, et seadusandja võib otsustada, et ka siis, kui põhiseaduse ja rahvusvahelise õiguse järgi võib perekonna panna vastutama, on ühiskonnal võimalik ratsionaalsem abistamiskohustus endale võtta. Näiteks põhjusel, et sellise abistamiskohustuse kehtestamine halvendaks paljude perekondade majanduslikku ja psühhosotsiaalset heaolu,” tõstavad nad arutlusteema.

Sotsiaalministeeriumi ja justiitsministeeriumi tellitud uuringu „Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees“ (autorid Ave Henberg, Kärt Muller, Anneli Alekan, Tallinn 2012) täisteksti leiab sotsiaalministeeriumi kodulehelt www.sm.ee (sinises tulbas menüüpunkt „Uuringud ja analüüsid“, järgmises menüüs punkt „Sotsiaalvaldkond“).

Kvaliteetsed abivahendid aitavad säilitada hooldatava väärikuse

Uriinipidamatus all kannatab Eestis umbes 100 000 igas vanuses inimest. Suur osa hooldust vajavatest on eakad – meie emad-isad ja vanaemad-vanaisad. Sõltumata vanusest on inimesele parimaks lahenduseks elamine oma kodus või lähedaste juures. Kodu hooldamist peetakse keeruliseks ennekõike uriinipidamatusetõttu, kuid kvaliteetsete abivahendite kasutamine muudab hooldamise lihtsamaks.

Hooldaja koormust saab vähendada

Pidamatus ei ole eluohtlik, kuid halvendab märkimisväärselt inimese elukvaliteeti ja on hooldaja jaoks kurnav. Inimene vajab pidamatus korral spetsiaalseid uriini imavaid sidemeid või mähkmeid ning neid tuleb vahetada regulaarselt. Tänapäeval saadaolevaid vahendeid kasutades ei tohiks tekkida lekkeid ja nahaprobleeme. Kodu hooldamist lihtsustavad kvaliteetsed uriinipidamatus hooldusvahendid ning teadmised nende õigest kasutamisest. Õige hoolduse korral säilib hooldatava väärikus ja elukvaliteet ning oluliselt väheneb hooldaja koormus.

Riik toetab hooldusvahendite ostu

Eesti riik toetab puudega ja eakaid inimesi, kellel on tekkinud uriinipidamatus. TENA uriinipidamatustooted on abivahendifirmades müügil riigipoolse soodustusega. Lisaks pakub MTÜ Inkotuba tasuta konsultatsiooni pidamatushoolduse kohta. TENA hooldusvahendid on müügil ka apteekides üle Eesti.

TENA tooted raske pidamatus kõige kvaliteetsemaks hoolduseks

TENA Flex – imav võõmähe nii liikuvale kui lamavale inimesele

- Õhku läbilaskev materjal laseb nahal hingata.
- Elastsed barjäärid hoiavad ära lekkimise.
- Mähe neutraliseerib ebameeldiva uriinilõhna.
- Korduvkasutatav takjakinnitus.
- Vedelikuindikaator annab märku, kui mähet on vaja vahetada.
- Mähet saab voodihaigel vahetada teda tõstmata.

TENA Pants – imavad püksid peamiselt aktiivselt liikuvale ja dementsel inimesele

- Õhku läbilaskev materjal laseb nahal hingata.
- Elastsed barjäärid hoiavad ära lekkimise.
- Mähe neutraliseerib ebameeldiva uriinilõhna.
- Lihtne ja mugav kasutada nagu tavalist aluspesu.

Telefoninõustamine **TENA tasuta infoliin 800 3131**

Tasuta TENA toodete näidised ja teave www.TENA.ee

Vaata ka telesaadet

ETV kanalil pühapäeval kell 15.30,
kordused laupäeval kell 9, teisipäeval kell 12.45 ja
kolmapäeval kell 17.30 (ETV 2)

Osa lugusid selles ajakirjas
on valminud SA Dharma
Luiga Fondi stipendiumi toel

Ajakirja väljaandmist
toetavad ka

V:E:D:U:R:EE

TÜ Kliinikumi Lastefond on toeks raske ja sügava puudega lastele

Kui vajad abi või tuge, uuri Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi taotlusvorme ja toetuse taotlemise tingimusi veebilehelt www.lastefond.ee/abivajajale.

Praegu käib Procter & Gamble'i sügiskampania „Kingi lastele rõõmu”, mille käigus kogutakse annetusi funktsionaalvoodite ostuks sügavate liitpuuetega lastele. Kui ka sinu lapsel oleks sellist voodit tarvis, võta ühendust meiliaadressil info@lastefond.ee.

Meid teeb rõõmsaks, kui näeme rõõmu teie silmis!

SEE AJAKIRJA- NUMBER ON VALMINUD TEIE TOEL!

Toimetus tänab jätkuvalt kõiki, kel on olnud võimalik toetada Puutepunktide väljaandmist. Seekord olite need teie: Taisa Saat, Katrin Ojamaa, Aina Saarma, Elo Lember, Maria Kilp, Vitali Madison, Ülle Allika, Ülle Urbanik, Rika Joala, Mall Idavain, Eliis Areng, Kadi Ojaksu, Endla Lindmäe, Raili Veskilt, Leila Lahtvee, Krista Ein, Ksenia Haavistu, Aili Graps-Grafs, Reet Jepisova, Tiina Salus, Viktor Deket, Chris-Helin Loik, Katrin Pekri, lisaks neile riigikogu liige Helmen Kütt, kes on olnud püsiannetaja ajakirja esimesest numbrist alates. Annetustest kogunes oktoobrinumbri otsepostikulude katteks 538 eurot.

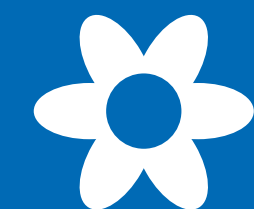
Täname ka AS-i Fertilitas, kes otsustas vormistada ajakirja saamiseks tasulise püsitemellimuse.

Täname ka Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi, kes otsustas tulla Puutepunktide püsitoetajaks terve alanud hooaja jooksul. Seda ja kolme järgmist numbrit toetab osaliselt ka Hasartmängumaksu Nõukogu. Tänu kõigile teile võime praegu juba lubada, et ilmume päris kindlasti vähemalt järgmise kevadeni.

Kogu meeskonnaga töötame endiselt tasuta, kuid oleme täis head usku, et leiame hooaja vältel veel toetajaid.

Plaanime lähiajal pöörduda abipalvega ka riigikogu sotsiaalkomisjoni poole, tänu kelle toetavale suhtumisele eraldati meile ju kevadel selleks aastaks 5000-eurone eraldis otse riigieelarvest. Aidake meil hoida põialt, et imed juhtuksid ja head asjad korduksid!

Olge rõõmsad, olge tublid, armastage oma lähedasi, hoolige iseendast, ja pidage koos meiega vastu!

**Kui saad aidata.
Või kui tead
kedagi, kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**